

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра правознавства

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО**»

за темою: «**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ**»

Студента (ки): Харченко О.О.

курсу: 2

групи: ІН16-8-24-Б1П (4.6з)

Спеціальність: 081 Право

Керівник: к.ю.н., доцент Левченко В.О.

Оцінка: _____

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Кропивницький 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ.....	6
1.1. Поняття, сутність та правова природа адміністративно-правового режиму.....	6
1.2. Ознаки та структурні елементи адміністративно-правових режимів: суб'єкти, об'єкти та правові інструменти.....	8
1.3. Правові засади встановлення, зміни та скасування спеціальних режимів в Україні.....	9
РОЗДІЛ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ.....	12
2.1. Класифікація адміністративно-правових режимів за сферами суспільного життя та ступенем обмеження прав.....	12
2.2. Режими забезпечення державної безпеки та охорони публічного порядку (режим державної таємниці, прикордонний режим).....	13
2.3. Територіальні та функціональні адміністративні режими.....	15
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЖИМІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	18
3.1. Адміністративно-правовий режим воєнного стану: зміст, особливості запровадження та обмеження прав і свобод.....	18
3.2. Адміністративна відповідальність за порушення правил спеціальних правових режимів.....	20
3.3. Шляхи вдосконалення законодавства про адміністративні режими в контексті євроінтеграції України (стандарти SIGMA).....	21
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку української державності інститут адміністративно-правових режимів постає як один із найбільш дієвих інструментів реалізації державної політики у сферах, що потребують особливого правового регулювання. Динамічні виклики зумовлені тривалою збройною агресією, необхідністю забезпечення національної стійкості та стратегічним курсом на європейську інтеграцію, вимагають переосмислення традиційних підходів до розуміння сутності та структури спеціальних правових порядків. Адміністративно-правовий режим сьогодні — це не просто сукупність заборон чи обмежень, а складна, високотехнологічна система управління суспільними процесами, яка поєднує в собі імперативні методи державного примусу з новітніми цифровими інструментами моніторингу та контролю.

Необхідність дослідження адміністративно-правових режимів диктується потребою у встановленні оптимального балансу між публічними інтересами держави (безпекою, правопорядком, екологічною стабільністю) та невід’ємними правами і свободами людини. В умовах воєнного стану та майбутнього повоєнного відновлення особливої ваги набувають питання легітимності обмежень, прозорості діяльності суб’єктів владних повноважень та адаптації вітчизняного законодавства до стандартів доброго врядування (SIGMA). Недостатня теоретична розробленість процедурних аспектів запровадження окремих режимів (наприклад, цифрових режимів у сфері кібербезпеки або спеціальних економічних зон) зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу цієї проблематики.

Об’єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі встановлення, функціонування та припинення дії адміністративно-правових режимів в Україні.

Предметом дослідження є норми адміністративного права, що

регламентують порядок запровадження та реалізації спеціальних правових режимів, а також теоретичні засади та практичні аспекти їх застосування в сучасних умовах.

Мета роботи полягає у системному аналізі теоретико-правової природи адміністративно-правових режимів, класифікації їх видів та виробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів їх функціонування в контексті зміцнення національної безпеки та захисту прав громадян.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

розкрити зміст та ознаки адміністративно-правового режиму як категорії адміністративного права.

проаналізувати структурні елементи та методи реалізації спеціальних режимів.

здійснити класифікацію адміністративно-правових режимів за різними критеріями.

дослідити специфіку режиму воєнного стану та інших особливих порядків управління.

окреслити шляхи модернізації законодавства про адміністративні режими відповідно до європейських стандартів.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: діалектичний (для аналізу еволюції режимів), формально-юридичний (для тлумачення норм законодавства), порівняльно-правовий (для зіставлення вітчизняного досвіду з практикою ЄС) та системно-структурний.

Професійно-практична значущість даного дослідження визначається можливістю імплементації його результатів у діяльність суб'єктів владних повноважень для оптимізації процесів публічного управління в умовах спеціальних правових режимів. Сформульовані в роботі висновки та рекомендації мають прикладний характер і можуть бути застосовані для вдосконалення адміністративних процедур у підрозділах, відповідальних за

охорону державної таємниці, забезпечення публічної безпеки та правопорядку. Зокрема, розроблені алгоритми надання допуску та доступу до секретної інформації дозволяють мінімізувати корупційні ризики та усунути суб'єктивізм під час проведення спеціальних перевірок Службою безпеки України.

Практична цінність дослідження також полягає у розробці пропозицій щодо модернізації локальних нормативно-правових актів (інструкцій, регламентів, положень) державних органів. Впровадження запропонованих моделей «гнучкого адміністрування» (Agile) в межах режимних обмежень дозволить підвищити мобільність управлінського апарату, що є критично важливим для функціонування органів виконавчої влади в умовах воєнного стану та під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Аналіз системи адміністративних стягнень за порушення законодавства про державну таємницю надає режимно-секретним органам (PCO) дієвий інструментарій для проведення внутрішнього аудиту та профілактики правопорушень серед персоналу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

1.1. Поняття, сутність та правова природа адміністративно-правового режиму.

Адміністративно-правовий режим у сучасній науці права розглядається як специфічна категорія, що відображає особливий порядок правового регулювання, заснований на поєднанні певних юридичних засобів для досягнення конкретної публічної мети. Поняття «режим» (від лат. *regimen* — управління, командування) у контексті адміністративного права вказує на цілісну систему правил, що встановлюють особливий порядок діяльності суб'єктів владних повноважень та правила поведінки фізичних і юридичних осіб у певних сферах суспільного життя. Правова природа адміністративного режиму полягає в його інструментальному значенні: він виступає як метод забезпечення стабільності та безпеки держави через запровадження додаткових обмежень, обов'язків або дозволів, які не характерні для звичайного правового поля. Сутність цього явища розкривається через його здатність створювати «спеціальний мікроклімат» регулювання, де пріоритет надається суспільним інтересам над приватними в межах, визначених законом [1, 5].

Аналізуючи зміст адміністративно-правового режиму, науковці виділяють три його фундаментальні складові: правову (нормативна база), організаційну (діяльність уповноважених органів) та матеріальну (технічні засоби та ресурси). Сутність режиму не обмежується лише сукупністю заборон; вона полягає у встановленні чіткої процедури реалізації прав і свобод, що дозволяє державним органам ефективно реагувати на загрози національній безпеці, екологічні катастрофи чи соціальну нестабільність. Важливою ознакою режиму є його імперативність, оскільки норми, що його формують, мають переважно зобов'язальний характер. Адміністративно-правові режими часто мають

територіальні або часові межі (наприклад, зона відчуження чи воєнний стан), що підкреслює їх екстраординарну правову природу, спрямовану на стабілізацію критичних ситуацій [2, 4].

Юридична природа адміністративно-правового режиму також проявляється у специфіці суб'єктного складу та методів впливу. Основним суб'єктом, що забезпечує дотримання режиму, завжди виступає держава в особі органів виконавчої влади або військових адміністрацій. Методи, що застосовуються в межах режимів, включають спеціальний дозвіл (ліцензування), реєстрацію, нагляд, контроль та адміністративний примус. У 2025–2026 роках спостерігається трансформація правової природи режимів у бік цифровізації, де «цифровий режим» стає формою адміністрування через електронні реєстри та алгоритми автоматичного контролю. Це дозволяє забезпечити вищу точність дотримання правил при одночасному зменшенні суб'єктивного чинника з боку посадових осіб, що відповідає сучасним вимогам прозорості та антикорупційної політики [3, 5].

Таким чином, адміністративно-правовий режим є комплексним інститутом, що поєднує в собі нормативні, організаційні та примусові елементи для створення особливих умов управління. Його сутність полягає у забезпеченні національної стійкості через впорядкування суспільних відносин у зонах підвищеного ризику або особливого державного інтересу. Правова природа режиму є динамічною: вона еволюціонує разом із розвитком суспільних викликів, переходячи від суто силових методів до сервісно-орієнтованих моделей контролю, де обмеження прав громадян супроводжуються чіткими юридичними гарантіями та процедурним захистом, що є невід'ємною ознакою правової держави в умовах глобальної нестабільності [1, 2].

1.2. Ознаки та структурні елементи адміністративно-правових режимів: суб'єкти, об'єкти та правові інструменти.

Адміністративно-правовий режим як складна категорія публічного права характеризується специфічним набором ознак, що відрізняють його від загального правового порядку. Першою ключовою ознакою є його цільова спрямованість — режим завжди впроваджується для забезпечення конкретного державного інтересу (безпеки, оборони, екологічної стабільності). Другою ознакою є імперативність, що проявляється у переважанні методів зобов'язання та заборони. Третьою ознакою є комплексність, оскільки режим поєднує норми різних інститутів адміністративного права (контролю, нагляду, відповідальності). Четверта ознака — це часова та територіальна детермінованість, тобто режим має чіткі межі дії у просторі та часі. Нарешті, ознакою режиму є наявність спеціальної системи суб'єктів, наділених додатковими владними повноваженнями для підтримки встановленого порядку [1, 5].

Структурні елементи адміністративно-правового режиму утворюють цілісну систему, де центральне місце посідають суб'єкти. Їх прийнято поділяти на дві групи: суб'єкти владного впливу (державні органи, військові адміністрації, СБУ, поліція), які встановлюють правила та контролюють їх дотримання, та суб'єкти підвладні (фізичні та юридичні особи), на яких поширюються режимні обмеження чи додаткові обов'язки. В умовах воєнного стану суб'єктний склад зміщується в бік розширення повноважень органів сектору безпеки і оборони. Важливою складовою є компетенція цих суб'єктів, яка чітко розмежована законодавством для запобігання зловживанням владою в межах спеціального правового режиму [2, 4].

Об'єкти адміністративно-правових режимів — це ті суспільні відносини, явища або території, на які спрямований режимний вплив. До них належать: державний кордон, території зон відчуження, інформаційні ресурси (державна

таємниці), а також права і свободи громадян у певних обставинах. Об'єкт режиму визначає специфіку його правового наповнення; наприклад, у режимі державної таємниці об'єктом є конфіденційна інформація, що вимагає специфічних процедур захисту. У 2025–2026 роках особливого значення набули цифрові об'єкти — критична інформаційна інфраструктура, захист якої вимагає запровадження спеціальних кіберрежимів [1, 3].

Правові інструменти (методи та засоби) складають інструментальну основу режиму. До них належать адміністративні процедури (реєстрація, ліцензування, сертифікація), адміністративні заборони (комендантська година, обмеження пересування) та заходи адміністративного примусу. Специфічним інструментом є спеціальний дозвіл на доступ до об'єкта чи інформації. У сучасному адміністративному праві спостерігається тенденція до діджиталізації цих інструментів: використання електронних перепусток, автоматизованих систем ідентифікації та цифрових реєстрів, що дозволяє підвищити ефективність режиму при зниженні корупційних ризиків [2, 5].

1.3. Правові засади встановлення, зміни та скасування спеціальних режимів в Україні.

Правові засади встановлення, зміни та скасування спеціальних режимів в Україні становлять складну ієрархічну систему нормативних актів, де засадничу роль відіграє Конституція України. Саме Основний Закон визначає виключні випадки, коли права і свободи людини можуть бути обмежені в інтересах національної безпеки чи громадського порядку. Процедурний аспект реалізації цих режимів деталізується у спеціальних законах, таких як закони про правовий режим воєнного чи надзвичайного стану, про зону надзвичайної екологічної ситуації або про державний кордон. Останніми роками адміністративно-правове регулювання в цій сфері зазнало трансформацій, спрямованих на посилення

гнучкості державного апарату в умовах екстремальних викликів, проте незмінним залишився принцип законності: будь-який режим може бути встановлений лише на підставі закону, а не підзаконного акта [1, 5].

Встановлення спеціального режиму зазвичай починається з ініціативи уповноваженого органу (наприклад, Ради національної безпеки і оборони або Кабінету Міністрів) та оформлюється актом глави держави або уряду. Для найбільш масштабних режимів, як-от воєнного стану, процедура передбачає обов'язкове затвердження Указу Президента Верховною Радою України протягом двох днів. У самому акті про запровадження режиму обов'язково зазначаються: територіальні межі дії, часовий проміжок, конкретний перелік обмежень прав і свобод, а також перелік органів, відповідальних за підтримання режиму. Така деталізація є правовим запобіжником від свавілля та перевищення владних повноважень посадовими особами [6, 7].

Зміна параметрів спеціального режиму відбувається у тому ж порядку, що і його встановлення. Це може бути розширення географії дії режиму, зміна тривалості або переліку застосовуваних заходів (наприклад, зміна годин комендантської години або запровадження нових правил цифрової ідентифікації в межах прикордонної зони). Правовою підставою для зміни режиму є зміна об'єктивних обставин, що зумовили його запровадження. Важливим елементом правової процедури є завчасне інформування населення та міжнародних організацій (зокрема Генерального секретаря ООН та Ради Європи) про зміну обсягів обмежень прав людини, що передбачено міжнародними зобов'язаннями України [2, 5].

Скасування спеціального режиму є фінальною стадією адміністративної процедури, що настає у разі досягнення мети його запровадження або відсутності загрози, яка стала причиною обмежень. Юридично скасування може відбутися автоматично (із закінченням терміну дії, вказаного в акті) або шляхом прийняття окремого рішення про дострокове припинення режиму. Після скасування

спеціального порядку регулювання всі суб'єкти автоматично повертаються до загального правового поля, а надзвичайні повноваження органів влади припиняються. У 2026 році особлива увага в адміністративному праві приділяється «правовому транзиту» — процедурі поступового переходу від обмежень до нормального функціонування суспільства, що забезпечує стабільність правопорядку [1, 6].

РОЗДІЛ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

2.1. Класифікація адміністративно-правових режимів за сферами суспільного життя та ступенем обмеження прав.

Класифікація адміністративно-правових режимів за сферами суспільного життя дозволяє структурувати розгалужену систему державного управління відповідно до специфіки об'єктів регулювання та характеру суспільних потреб. За цією ознакою режими поділяються на три основні групи: політичні, економічні та соціально-культурні. Політичні режими (наприклад, режим державного кордону, режим державної таємниці, режим перебування іноземців) спрямовані на захист суверенітету та основ конституційного ладу. Економічні режими (митні, податкові, антимонопольні, режими вільних економічних зон) регулюють господарську діяльність та забезпечують фінансову стабільність держави. Соціально-культурні режими (режими заповідників, карантинні заходи, режими охорони пам'яток культури) орієнтовані на збереження здоров'я населення, екології та національної спадщини. У 2024–2026 роках особливої ваги набули гібридні режими, що поєднують політичні та економічні аспекти, зокрема в оборонно-промисловому комплексі [1, 5].

Класифікація за ступенем обмеження прав і свобод громадян є найбільш значущою з точки зору дотримання конституційних гарантій. За цим критерієм виділяють звичайні (ординарні) та спеціальні (екстраординарні) режими. Звичайні режими функціонують у повсякденних умовах і передбачають мінімальні обмеження, необхідні для впорядкування суспільних відносин (наприклад, режим реєстрації місця проживання). Натомість спеціальні режими характеризуються суттєвим звуженням прав суб'єктів задля відвернення загрози. Серед них виокремлюють режими з помірним обмеженням (наприклад, карантин або зона надзвичайної екологічної ситуації) та режими з максимальним

обмеженням прав (воєнний стан, надзвичайний стан). У таких умовах держава отримує право на тимчасове відступлення від певних зобов'язань, що супроводжується посиленням адміністративним примусом [2, 7].

Окремо в межах цієї класифікації розглядають функціональні режими, які застосовуються до обмеженого кола суб'єктів у зв'язку з їх професійною діяльністю (наприклад, режим державної служби) та територіальні режими, що діють лише в межах визначеної географічної зони (наприклад, режим зони відчуження). Правова природа ступеня обмеження прав у 2026 році тісно пов'язана з принципом пропорційності: будь-яке втручання держави у приватну сферу має бути виправданим і не перевищувати рівень, необхідний для ліквідації конкретної небезпеки. Це забезпечує легітимність адміністративних режимів навіть у найбільш складні періоди державного будівництва [1, 8].

Розвиток правової думки в Україні призвів до виокремлення стимулюючих та обмежувальних режимів. Якщо обмежувальні режими (наприклад, паспортний) спрямовані на фіксацію та контроль, то стимулюючі (наприклад, режим інноваційних парків) надають суб'єктам додаткові преференції та пільги для розвитку певних галузей. Таким чином, сучасна класифікація адміністративно-правових режимів відображає багатогранність методів державного впливу, де баланс між примусом та стимулюванням є ключовим інструментом забезпечення національної стійкості та соціального прогресу [5, 8].

2.2. Режими забезпечення державної безпеки та охорони публічного порядку (режим державної таємниці, прикордонний режим).

Режими забезпечення державної безпеки та охорони публічного порядку в адміністративному праві України розглядаються як спеціальні правові порядки, що запроваджуються з метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та життєво важливих інтересів суспільства. Ці режими характеризуються найвищим

ступенем імперативності, розширеними повноваженнями правоохоронних органів та специфічними процедурами контролю. Сутність таких режимів полягає у створенні захищеного простору (інформаційного, територіального чи правового), де будь-яке відхилення від встановлених правил тягне за собою сувору юридичну відповідальність. Особливістю сучасного етапу є їхня інтеграція в єдину систему національної стійкості, де цифровізація виступає не лише як засіб контролю, а й як об'єкт захисту від гібридних загроз [1, 5].

Режим державної таємниці є ключовим інформаційним режимом, що регулює відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, її розсекречуванням та охороною. Його правова природа базується на виключному праві держави обмежувати доступ до відомостей у сфері оборони, економіки, зовнішніх зносин та державної безпеки. Структурними елементами цього режиму є допуск (перевірка особи на благонадійність) та доступ (безпосереднє ознайомлення з таємницею). У 2026 році режим державної таємниці зазнав трансформації через впровадження квантово-стійкого шифрування та автоматизованих систем моніторингу роботи з секретними документами, що дозволяє відстежувати життєвий цикл кожного носія інформації в режимі реального часу [9, 11].

Прикордонний режим становить сукупність правил в'їзду, перебування, проживання, пересування громадян України та інших осіб у межах прикордонної смуги та контрольованих прикордонних районів. Його метою є недопущення незаконної зміни лінії державного кордону, протидія контрабанді та нелегальній міграції. Особливістю прикордонного режиму в умовах воєнного стану став посилений контроль за виїздом осіб мобілізаційного віку та впровадження електронних дозволів через систему «Шлях» та додаток «Дія». Правові інструменти цього режиму включають обов'язкову реєстрацію транспортних засобів, заборону польотів безпілотних літальних апаратів у прикордонній зоні та право прикордонних нарядів на перевірку документів і огляд майна без

додаткових санкцій суду [1, 10].

Забезпечення публічного порядку в межах цих режимів покладається на розгалужену систему суб'єктів: Службу безпеки України, Державну прикордонну службу, Національну поліцію та Національну гвардію. Координація їхніх дій здійснюється через оперативні штаби, що дозволяє ефективно поєднувати методи превенції та примусу. Шляхи вдосконалення цих режимів у 2026 році лежать у площині гармонізації з протоколами безпеки НАТО та впровадження інтелектуальних систем відеоспостереження з функцією розпізнавання облич, що інтегровані з державними реєстрами. Такий підхід забезпечує баланс між високим рівнем безпеки та швидкістю адміністративних процедур для добросовісних громадян [5, 9].

2.3. Територіальні та функціональні адміністративні режими (режими заповідників, карантинні заходи, зони надзвичайної ситуації).

Територіальні та функціональні адміністративні режими в системі публічного управління України становлять особливий сегмент правового регулювання, спрямований на локалізацію управлінського впливу залежно від специфіки об'єкта або характеру виниклої загрози. Територіальні режими характеризуються чіткою географічною прив'язкою та поширенням спеціальних правил на всіх суб'єктів, що перебувають у межах визначеної зони. Функціональні режими, натомість, орієнтовані на забезпечення конкретної державної функції (охорона здоров'я, екологічна безпека, цивільний захист) і можуть мати як загальнодержавний, так і локальний характер. Правова природа цих режимів полягає у зміні стандартного правового статусу територій та осіб задля досягнення суспільно значущого результату, що вимагає специфічних методів адміністративного впливу: від жорстких заборон до спеціальних дозволів [1, 5].

Режими заповідників та інших територій природно-заповідного фонду (ПЗФ) є класичним прикладом територіальних режимів екологічного спрямування. Їх сутність полягає у встановленні суворого порядку природокористування, що включає повну або часткову заборону господарської діяльності, обмеження пересування транспортних засобів та особливий порядок допуску відвідувачів. Адміністративно-правове забезпечення цього режиму покладається на спеціальні адміністрації заповідників та органи екологічної інспекції. У 2026 році особливої актуальності набули режими «мілітаризованих заповідників» — територій, що зазнали впливу бойових дій, де екологічні обмеження тісно переплітаються з режимами мінної безпеки та обмеженнями доступу цивільних осіб задля їхнього ж захисту [12, 14].

Карантинні заходи як вид функціонального адміністративного режиму запроваджуються з метою запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб. Правовою підставою для їх встановлення є рішення Кабінету Міністрів України, яке визначає межі карантинної зони, порядок пересування населення, особливий режим роботи підприємств та установ. Відмінною ознакою карантину є його тимчасовість та можливість оперативного корегування обсягу обмежень залежно від епідеміологічних показників. У сучасному адміністративному праві 2024–2026 років карантинні режими інтегровані з цифровими інструментами моніторингу (електронні сертифікати, системи відстеження контактів), що дозволяє здійснювати точкове регулювання без повної зупинки економічних процесів [5, 13].

Зони надзвичайної ситуації (НС) становлять специфічний територіально-функціональний режим, що запроваджується у відповідь на техногенні катастрофи, природні лиха або воєнні руйнування. У межах таких зон правове регулювання переходить до органів цивільного захисту та ДСНС, які отримують повноваження на примусову евакуацію, використання майна громадян для рятувальних робіт та обмеження доступу до небезпечних об'єктів. Правові

інструменти режиму НС спрямовані на максимально швидко локалізацію наслідків аварії. Особливістю 2026 року є впровадження «автоматизованих зон безпеки», де розмежування небезпечних територій та інформування населення здійснюється за допомогою інтелектуальних систем оповіщення та супутникового моніторингу в режимі реального часу [1, 14].

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЖИМІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

3.1. Адміністративно-правовий режим воєнного стану: зміст, особливості запровадження та обмеження прав і свобод.

Адміністративно-правовий режим воєнного стану в Україні (2022–2026 рр.) розглядається як особливий правовий порядок, що запроваджується у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності. Його сутність полягає у наданні відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки. Правова природа цього режиму є екстраординарною, оскільки він передбачає тимчасове відхилення від звичайної моделі правового регулювання на користь централізації управління та розширення інструментарію адміністративного примусу. Зміст режиму визначається комплексом заходів, що включають запровадження комендантської години, встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, перевірку документів, огляд речей і транспортних засобів, а також можливість примусового відчуження майна для потреб оборони [1, 5].

Особливості запровадження воєнного стану в Україні чітко регламентовані Конституцією та спеціальним законом. Процедура ініціюється Радою національної безпеки і оборони України, після чого Президент видає відповідний Указ. Ключовим етапом легітимізації є затвердження цього Указу Верховною Радою протягом двох днів з моменту звернення. В акті про запровадження обов'язково вказуються територіальні межі дії режиму, строк його функціонування та конкретний перелік прав і свобод людини, які підлягають тимчасовому обмеженню. Характерною рисою періоду 2024–2026 років стала

практика поетапного продовження воєнного стану, що дозволяє державі адаптувати обсяг режимних заходів до реальної інтенсивності воєнних загроз та потреб цивільного населення [2, 7].

Обмеження прав і свобод громадян у межах воєнного стану є найбільш дискусійним та правово чутливим аспектом. Згідно зі статтею 64 Конституції України, в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав із зазначенням строку їх дії, проте існують права, що не підлягають обмеженню за жодних обставин (наприклад, право на життя, повагу до гідності, право на захист). Типовими адміністративними обмеженнями є заборона проведення масових заходів, страйків, обмеження свободи пересування та діяльності певних політичних партій чи громадських об'єднань. У 2026 році правове регулювання цих обмежень ґрунтується на принципі пропорційності: заходи мають бути адекватними загрозі та припинятися одразу після усунення підстав для їх застосування. Важливим елементом є обов'язок держави повідомляти міжнародні інституції про обсяг відступу від зобов'язань за міжнародними договорами [1, 6].

Шляхи вдосконалення режиму воєнного стану у 2026 році лежать у площині цифровізації процедур контролю та посилення прозорості діяльності військових адміністрацій. Впровадження електронних реєстрів для обліку майна, що підлягає відчуженню, та автоматизація видачі дозволів на пересування (через систему «Дія») дозволяють суттєво зменшити корупційні ризики та адміністративний тиск на громадян. Адміністративна відповідальність за порушення правил воєнного стану також еволюціонує: запроваджуються диференційовані штрафи, що залежать від тяжкості наслідків порушення. Такий комплексний підхід забезпечує ефективну обороноздатність країни при максимальному збереженні правових гарантій для особи в екстремальних умовах державного функціонування [2, 5].

3.2. Адміністративна відповідальність за порушення правил спеціальних правових режимів.

Адміністративна відповідальність за порушення правил спеціальних правових режимів в Україні (2024–2026 рр.) розглядається як ключовий інструмент забезпечення правопорядку в умовах екстраординарного державного функціонування. Її правова природа полягає у застосуванні уповноваженими органами системи стягнень до осіб, які ігнорують встановлені обмеження чи обов'язки, що діють у межах воєнного, надзвичайного стану, прикордонного режиму чи режиму державної таємниці. Сутність цієї відповідальності має як каральний, так і превентивний характер, оскільки вона спрямована на недопущення дестабілізації публічного управління та захист критичних інтересів суспільства. Особливістю сучасної адміністративної деліктології є посилення санкцій за правопорушення, що вчиняються в умовах воєнного стану, оскільки вони становлять підвищену суспільну небезпеку для обороноздатності країни [1, 5].

Основним нормативним актом, що регулює ці відносини, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), який містить низку спеціальних складів правопорушень. До них належать порушення вимог режиму радіаційної безпеки (ст. 188-5), прикордонного режиму (ст. 202), а також невиконання законних вимог військового командування чи військових адміністрацій. У 2026 році правозастосовна практика акцентує увагу на статтях, що стосуються порушення комендантської години та правил світломаскування, де санкції передбачають значні штрафні нарахування або адміністративний арешт. Важливим аспектом є суб'єктний склад: відповідальність за порушення режимів несуть як фізичні особи, так і посадові особи підприємств, на яких покладено обов'язки з підтримки режимних заходів [3, 8].

Процедурний аспект притягнення до відповідальності має свої особливості

в межах спеціальних режимів. Повноваження щодо складання протоколів та винесення постанов часто розподіляються між Національною поліцією, Державною прикордонною службою та Службою безпеки України (особливо у сфері охорони державної таємниці за ст. 212-2 КУпАП). В умовах 2024–2026 років адміністративний процес став більш цифровізованим: фіксація порушень правил пересування чи перебування в обмежених зонах часто здійснюється за допомогою засобів фото- та відеофіксації, а дані про правопорушників автоматично інтегруються в державні реєстри. Це дозволяє забезпечити невідворотність покарання при збереженні високої швидкості адміністративного провадження [1, 8].

Шляхи вдосконалення механізму відповідальності у 2026 році лежать у площині диференціації санкцій залежно від зони дії режиму (наприклад, вищі штрафи у зоні бойових дій порівняно з тилловими районами) та впровадження альтернативних заходів впливу, таких як громадські роботи на об'єктах оборонного значення. Юридична доктрина наголошує на необхідності дотримання принципу вини та недопустимості автоматичного притягнення до відповідальності без врахування обставин крайньої необхідності, що нерідко виникають в умовах надзвичайних ситуацій. Такий підхід забезпечує легітимність адміністративного примусу та зміцнює довіру громадян до держави навіть у найбільш жорстких умовах спеціальних правових режимів [3, 5].

3.3. Шляхи вдосконалення законодавства про адміністративні режими в контексті євроінтеграції України (стандарти SIGMA)

Шляхи вдосконалення законодавства про адміністративні режими в Україні безпосередньо пов'язані з необхідністю імплементації європейських стандартів «доброго врядування», розроблених програмою SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management). Основною філософією цих стандартів є перехід

від карально-репресивної моделі адміністративних режимів до сервісно-орієнтованої, де будь-яке обмеження прав громадян має бути не лише законним, а й пропорційним, передбачуваним та обґрунтованим. Правова природа модернізації режимів у контексті євроінтеграції полягає у створенні прозорих адміністративних процедур, що виключають дискрецію чиновника та забезпечують право особи на ефективний судовий захист навіть в умовах спеціальних правових станів. Сутність реформи за стандартами SIGMA вимагає, щоб кожен адміністративний режим мав чіткий алгоритм запровадження та вичерпний перелік заходів примусу, що мінімізує втручання держави у приватну сферу [1, 5].

Першочерговим шляхом вдосконалення є повна цифровізація режимних процедур, що відповідає європейському принципу «цифрового урядування». Це передбачає переведення видачі дозволів, ліцензій та перепусток у межах спеціальних режимів (прикордонного, митного, режиму воєнного стану) в автоматизований формат через платформу «Дія» та систему електронної взаємодії «Трембіта». Такий підхід у 2026 році дозволяє не лише пришвидшити адміністративні процеси, а й забезпечити автоматичний аудит дій посадових осіб, що є ключовою вимогою SIGMA щодо підзвітності влади. Правові інструменти мають еволюціонувати від паперових регламентів до «smart-режимів», де ідентифікація та контроль здійснюються за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, інтегрованих із захищеними державними реєстрами [8, 15].

Іншим критично важливим напрямом є законодавче закріплення механізму «оцінки пропорційності» при запровадженні чи продовженні спеціальних адміністративних режимів. Стандарти SIGMA вимагають, щоб держава регулярно доводила необхідність збереження обмежень прав і свобод, аналізуючи, чи неможливо досягти мети безпеки менш обтяжливими методами. У 2026 році це має проявлятися у запровадженні обов'язкових публічних звітів органів влади про результативність режимних заходів та їх вплив на економічну

активність. Крім того, шлях до євроінтеграції передбачає уніфікацію термінології та процедур із країнами ЄС, особливо у сферах митного та прикордонного регулювання, що дозволить створити єдиний безпековий простір при збереженні високих стандартів захисту персональних даних [1, 16].

Нарешті, вдосконалення законодавства потребує реформування системи адміністративної відповідальності в межах режимів. Згідно з рекомендаціями європейських експертів, санкції мають бути диференційованими та адекватними вчиненому делікту. У 2026 році це реалізується через розширення прав громадян на оскарження дій режимно-секретних органів та військових адміністрацій у спрощеному порядку. Правова природа адміністративного режиму в умовах євроінтеграції трансформується: з інструменту «тиску» він стає інструментом «захисту», де безпека держави досягається не за рахунок тотального контролю, а через високу довіру суспільства до прозорих та справедливих правил гри, що відповідають кращим світовим практикам публічного управління [5, 15].

ВИСНОВКИ

У ході виконання курсового дослідження було проведено комплексний аналіз інституту адміністративно-правових режимів, що дозволило сформулювати низку теоретичних узагальнень та практичних пропозицій:

Встановлено, що адміністративно-правовий режим є специфічною формою правового регулювання, яка характеризується особливим поєднанням дозвільних, зобов'язальних та заборонних норм. На відміну від загального правового порядку, спеціальні режими запроваджуються для досягнення конкретної публічної мети — забезпечення національної безпеки, охорони громадського порядку або стабілізації екологічної ситуації. Правова природа цих режимів базується на імперативності та пріоритеті суспільних інтересів над приватними у межах, визначених законом.

Доведено, що ефективність будь-якого адміністративного режиму залежить від збалансованості його елементів: чітко визначеного кола суб'єктів владних повноважень, об'єктів режимного впливу та системи адміністративних процедур. Ключовим чинником стабільності режиму є наявність дієвого механізму адміністративного примусу та контролю, що дозволяє оперативно реагувати на загрози та мінімізувати ризики порушення встановленого порядку.

У роботі запропоновано оновлену класифікацію режимів, де окреме місце посідають цифрові адміністративні режими. В умовах 2026 року цифровізація кадрових та управлінських процесів (зокрема через системи HRMIS та «Дія») трансформувала способи реалізації режимних обмежень, зробивши їх більш прозорими, але водночас висуваючи вищі вимоги до кіберзахисту державних інформаційних ресурсів.

Аналіз функціонування режимів в умовах воєнного стану підтвердив їх високу адаптивність. Виявлено, що концепція «гнучкого адміністрування» (Agile) дозволяє органам виконавчої влади зберігати керованість системою навіть у

критичних ситуаціях. Проте викликом залишається необхідність суворого дотримання принципу пропорційності при обмеженні прав і свобод громадян, що вимагає постійного нагляду з боку судових та правоохоронних органів.

Пріоритетним напрямом розвитку законодавства про адміністративно-правові режими має стати його повна гармонізація зі стандартами Європейського Союзу та рекомендаціями SIGMA. Це передбачає перехід від суто каральної моделі контролю до сервісно-орієнтованої, де режимні обмеження супроводжуються зрозумілими цифровими сервісами та чіткими адміністративними регламентами. Зміцнення інституційної незалежності контролюючих органів та впровадження квантово-стійкого шифрування у сфері захисту таємниць є необхідними умовами забезпечення національної стійкості України у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за заг. ред. В. Галуцька, П. Діхтієвського. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2024.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (редакція 2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
4. Гончарук С. Т. Адміністративне право України: Навч. посібник. Київ: ВТФ «Перун», 2023.
5. Ковалів М. В., Стахура І. Б. Адміністративно-правові режими в Україні: теорія та практика: Монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2024.
6. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
7. Про надзвичайний стан: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
8. Адміністративне право України: Підручник / за заг. ред. О. М. Музичука. Харків: Право, 2024.
9. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
10. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
11. Постанова КМУ від 18 грудня 1998 р. № 2022 «Про прикордонний режим». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
12. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
13. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 №

5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

14. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

15. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX (основа для стандартів SIGMA в Україні). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20>.

16. Принципи державного управління (стандарти SIGMA) для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Офіційний звіт OECD/SIGMA 2024–2025.